

Lasse Meholm

PENGER

FRA HULEBOER TIL ROBOT

– en historisk reise i pengenes verden og hva vi muligens kan forvente av fremtiden

Hegnar Media

Dette dokumentet er et tillegg til boken som er utgitt på Hegnar Media, mars 2017. Forfatter Lasse Meholm har kommet over noen interessante og morsomme historier som kunne vært med i boken om de hadde dukket opp før. Men her får du dem nå, i ettertid.

Dette dokumentet er skrevet av Lasse Meholm, og ikke redigert eller korrekturlest av Hegnar Media.

Hvem fant opp kollektiv livsforsikring og pensjonssparing?

De fleste av oss har en livsforsikring og pensjonssparing i et forsikringselskap som kommer til utbetaling til de etterlatte dersom vi skulle bli utsatt for en ulykke og falle fra, eller vi går av med pensjon. Men hvem fant opp denne nyttige tjenesten?

Det var en gang to prester som synes synd på enker etter andre prester og fant ut at de ville gjøre noe med det. Året var 1744 og landet var Skottland. De foreslo for sine prestekollegier at alle betalte inn litt av lønnen hvert år i et fond, som skulle forvalte pengene etter beste evne med den hensikt å få avkastning hvert år. Dersom en prest døde skulle de etterlatte koner og/eller mindreårige barn få del av avkastningen. Prestene het Alexander Webster og Robert Wallace. *(bildet er av Alexander Webster)*

Problemet var imidlertid å finne ut hvor mange penger hver prest måtte innbetale, hvor mange prester som normalt døde hvert år, hvor mange etterlatte og hvor lenge etterlatte normalt levde (enker fikk utbetalt så lenge de levde). De kontaktet professor Colin Maclaurin ved universitet i Edinburgh. Colin var professor i matematikk og hjalp sine prestevenner med å finne ut hvor mange prester som døde hvert år og lage en sannsynlighets beregning for dødsrisikoen basert på de store talls lov etter Jacob Bernoullis. Resultatet var at det til enhver tid fantes 930 prester i Skottland og 27 av dem vill i gjennomsnitt dø hvert år, hvorav 18 av dem vill etterlate seg en enke. 5 av dem som ikke etterlot seg en enke ville etterlate seg et foreldreløst barn.

Dermed kunne Webster og Wallace beregne seg frem til hvor mye hver prest måtte betale inn hvert år, noe som utgjorde to pund, to shilling og to pence. Dette medførte at enken kunne motta 10 pund i året, som var mer en tilstrekkelig for å leve godt på den tiden. Prestene kunne øke beløpet i året, som ville gi enken enda mer enn 10 pund. Deres kalkulasjon estimerte at fondet ville ha 58 348 pund innen 20 år, noe som viste seg å være helt nøyaktig (58 347).

Dette fondet lever fremdeles i våre dager og heter Scottish Widows. Scottish Widows er et av den største livsforsikring og pensjons leverandører i England med 3 500 ansatte og et fond på nesten 1 000 milliarder kroner. I dag kan hvem som helst tegne forsikring der.

Tempelridderne var muligens verdens første internasjonale betalingsformidlere?

En kollega av meg i Nordea, Oddgeir Bjørli, satt meg på sporet av en interessant historie som har med penger og historie å gjøre.

Tempelridderne er en myteomspunnet orden fra perioden 1100 til 1300. Ifølge wikipedia ble orden etablert i 1128, men i tempel kirken i London står det at orden ble etablert i 1119. Uansett ble tempelridderne organisert under paven i 1128. Hensikten var å beskytte pilgrim�er på vei fra Europa til den hellige by Jerusalem. På den tiden var Jerusalem på de kristne sine hender og kongen av Jerusalem så med forskrekkelse på alle de hundrevis av kristne pilgrim�er fra England, Frankrike, Spania og andre Europeiske land som kom ut for banditter og pirater på veien. Ofte ble de slaktet ned i hundretalls av pirater. Kongen deltok i 1119 med å få etablert en munkeorden som også ble opplært i kamp og ga dem sitt hovedkvarter på tempel høyden i Jerusalem, derav navnet **tempel**ridderne. Tempel ridderne talt 20 000 mann på det meste, var velorganisert, trent på kamp og krig, var etablert i flere byer i Europa og beskyttet pilgrim�er og etter hvert korsfarere på vei til Jerusalem. De ble også benyttet av konger og andre som militære ledere i forbindelse med de stadige krigene som pågikk i Europa på den tiden. Jerusalem ble tatt av muslimene i 1187. I 1229 gjenvant Kristine korsfarere Jerusalem med god hjelp fra tempelridderne. I 1244 fikk muslimene igjen kontrollen, og hadde den frem til 1917 da britene okkuperte byen. Hovedkvarteret til tempelridderne ble flyttet fra Jerusalem i 1187 til Syria, og deretter til Limassol på Kypros hundre år senere.

Tempel ridderne ble etter hvert en stor maktfaktor i sørlige Europa og forvaltet en stor formue, blant annet i eiendom inkludert en rekke kirkebygg. Alle kirkene de bygde var runde etter modell fra kirken i Jerusalem som hevdes å være bygd over Jesu grav. En av dem kan sees i London like ned for krysset mellom Fleet Street og Chancery Lane, i område som i dag heter Temple. (ser en kort video her <https://youtu.be/6A4Ln4AEXnw>)

En viktig aktivitet til tempelridderne var bankvirksomhet. De drev også vingårder og bondegårder, som andre munkes. Historiene er flere om pilgrim�er som leverte kontanter, pund sterling (antageligvis sølv og gullmynter) til tempelridderne i London og fikk en kvittering i form av et innskuddsbevis. Når pilgrim�en kom frem til Jerusalem kunne vedkommende levere inn innskuddsbeviset og få utlevet tilsvarende verdi i Shekel (sikkert gull, sølv eller kobbermynter), som muligens var valutaen i Jerusalem på den tiden. Dermed slapp pilgrim�en risikoen for å bli robbet på veien, og en internasjonal betaling var utført.

Muligens er dette den første strukturerte betalingsvirksomhet i historien? Tempelridderne drev også med mer «normal» bankvirksomhet som utlån, og deponering av penger. På den tiden var deponering sikker oppbevaring av penger for rike familier. Det var først Medici-familien på 1450 tallet som lånte ut penger fra deponering/innskudd, mer om dette i boken min. Lån ble den gangen gjort fra egen beholdning og det ble beregnet renter.

Men det var muligens bankvirksomheten og penger som gjorde det slutt på Tempel ridderne rundt 1320. Kong Philip IV av Frankrike hadde bygget opp en betydelig gjeld til Tempelridderne som en konsekvens av krigene med England. Han slet nok med få betalt tilbake. Han var også kommet litt i unåde hos paven etter at noen av

hans menn hadde drept noen tempelriddere på en utpost i Frankrike. Kong Philip arresterte ledelsen av Tempelridderne, bl.a. Grand Master Jacques de Molay, i ridderorden i Paris **FREDAG DEN 13** det herrens år 1307 og beskyldte orden for blasfemi, spytte på Kristus kors og forbrytelse mot mange kristne verdier. Beskyldninger som alle var falske. Han fikk etterhvert med seg pave Clement på at tempelridderne måtte fengsles alle som en og dømmes til døden. Den 18. mars 1314 ble de Molay og et femtitalls andre ledere brent på bål i Paris. De Molay skal ha bedt om at han skulle bli vendt slik at han kunne se Notre Dame katedralen (som ikke var helt ferdig bygget enda) når han ble brent. Han skal ha ropt høyt like før han døde «Gud vet hvem som gjør feil og har syndet. Snart vil rettferdighet skje med de som har dømt oss til døden». Pave Clement døde en måned senere og kong Philip under en jakt senere samme år. I løpet av noen få år etter dette var tempelridder-orden historie.